

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU
FILOZOFSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Izveštaj Komisije za ocenu doktorske disertacije

KVAJN O ONTOLOŠKIM OBAVEZAMA I SUBDETERMINACIJI

Kandidatkinje Aleksandre Vučković

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu 9.11.2023. godine, izabrani smo kao članovi komisije za analizu i ocenu doktorske disertacije *Kvajn o ontološkim obavezama i subdeterminaciji* doktorantkinje Aleksandre Vučković. Na osnovu uvida u rad kandidatkinje, imamo zadovoljstvo da Nastavno-naučnom veću podnesemo sledeći izveštaj.

Osnovne informacije o kandidatkinji i disertaciji

Aleksandra Vučković je rođena 1992. godine u Beogradu, gde je završila osnovnu školu i gimnaziju. Osnovne studije filozofije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu upisala je 2011. godine, a završila 2015. godine sa prosečnom ocenom 9.47 i odbranom završnog rada na temu „Kvajnova teza o subdeterminaciji”. Master studije filozofije upisala je 2015. a završila naredne 2016. godine sa prosečnom ocenom 10.00 i završnim master radom pod nazivom „Kvajnova dilema i moguća rešenja”. Doktorske studije filozofije je upisala 2016. godine i ispite na ovom nivou studija položila je sa prosečnom ocenom 10.00. Tokom svih nivoa studija bila je pod mentorstvom doc. dr Aleksandre Zorić.

Na osnovnim i master studijama, bila je stipendista Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, a dobitnica je i stipendije Dositeja koju dodeljuje Fond za mlade talente. Tokom doktorskih studija je u svojstvu stipendiste bila angažovana na projektu „Dinamički sistemi u prirodi i društvu: filozofski i empirijski aspekti“. U periodu od 2017. do 2023. godine bila je angažovana u izvođenju nastave iz nekoliko predmeta, uključujući i izborni predmet *Kvajnova*

filozofija. Od marta 2021. godine zaposlena je kao istraživač-saradnik na Institutu za filozofiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Učestvovala je u realizaciji više međunarodnih konferencija, koje su organizovali Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za bioetičke studije i Evropska asocijacija za filozofiju nauke. Svoje radove izlagala je na naučnim skupovima u Beogradu, Zaječaru, Novom Sadu, Splitu i Tartuu u Estoniji (onlajn učešće). Tokom 2018. godine je na Centralno-evropskom univerzitetu u Budimpešti pohađala letnju školu pod nazivom „Istorija i metafizika pojma zakona prirode”. Od 2020. godine predsednica je udruženja mladih filozofa *ADVISE* koje se bavi promocijom filozofskih tema van akademske zajednice. Neke od Aleksandrinih publikacija su sledeće:

Vučković, A., 2016. Kvajnova dilema između ekumenskog i sektaškog odgovora. *Theoria*, 3(61), pp.64-80.

Vučković, A. i Kovačević, M., 2018. Ka obuhvatnijoj interpretaciji Kantove etike: Slučaj onih na koje gledamo samo kao na sredstvo. *Filozofske studije*, (34), pp.79-94.

Vučković, A. and Sikimić, V., 2023. How to Fight Linguistic Injustice in Science: Equity Measures and Mitigating Agents. *Social Epistemology*, 37(1), pp.80-96.

Struktura doktorske disertacije

Doktorska disertacija kandidatkinje Aleksandre Vučković oblikovana je u skladu sa uputstvom Univerziteta u Beogradu, broji nešto više od trista dvadeset hiljada karaktera i sastoji se iz devet poglavlja od kojih je prvo uvodno, a poslednje zaključno. Nazivi ostalih poglavlja su „Ontološke obaveze i njihovi nosioci”, „Uloga semantike i naučne teorije u ontologiji”, „Fizikalizam kao metafizičko i instrumentalističko stanovište”, „Kvajnova poznija razmatranja o fizikalizmu i semantici”, „Teza o subdeterminaciji i njen značaj za ontološka pitanja”, „Kvajnova dilema: Pitanje odabira naučne teorije” i „Odnos naturalizma i empirizma u Kvajnovoj filozofiji”. Svako poglavlje sačinjeno je iz nekoliko potpoglavlja.

Predmet i cilj doktorske disertacije

Predmet istraživanja doktorske disertacije kandidatkinje Aleksandre Vučković je shvatanje ontoloških obaveza kakvo nudi američki filozof Vilard van Orman Kvajn, kao i njegova teza o subdeterminaciji. Prvi cilj ove disertacije je razjašnjenje odnosa između fizike i jezika u njegovoj filozofiji. Drugi cilj je analiza razloga zbog kojih pri određivanju ontoloških obaveza teorije treba slediti naturalistički kriterijum.

Sledeći Kvajnovu opredeljenje za fizikalistički pojmovni okvir, Vučković tvrdi da pojam „fizike” u ovom kontekstu treba razumeti u širem smislu, kao globalnu teoriju kojom je, u odsustvu prve filozofije, obuhvaćeno sve što znamo o svetu koji nas okružuje, uključujući i jezik i fiziku shvaćenu kao užu disciplinu. Globalna teorija je nosilac svih ontoloških obaveza i apsolutne istine. Razumevanje čitave nauke kao jedne globalne teorije svoju potporu ima u Kvajnovom usvajanju naturalizma, ali i njegovoj tezi o holizmu.

Tezu o subdeterminaciji Vučković razmatra kao paradigmatičan primer sučeljavanja naturalističkih i empirističkih intuicija. Razmatrajući debate između Kvajna i njegovih savremenika o istinosnom statusu subdeterminisanih teorija, kandidatkinja zaključuje da naturalizam ima prednost nad empirizmom u pogledu ontologije, dok je empirizam stanovište koje Kvajn sledi u epistemologiji. Posledica toga je da samo jedna od dve suparničke teorije može biti istinita, iako imamo razloga da verujemo u obe. Samo pitanje subdeterminacije se u ovom novom kontekstu tumači kao jezička dilema između dva različita načina govora o jednoj istini i ontologiji.

Osnovne hipoteze od kojih se polazi u istraživanju

Nekoliko je hipoteza na kojima je ovo istraživanje zasnovano. Najpre, kandidatkinja tvrdi da moramo usvojiti Kvajnov zahtev za minimalističkom ontologijom - da ne pretpostavljamo više entiteta nego što nam je neophodno za uspostavljanje teorije. Entiteti koje prihvatamo kao postojeće ne bi trebalo da slede ni iz metafizičkog, niti iz mentalističkog diskursa, već isključivo iz nauke o spoljašnjem svetu. Kvajnovu opredeljenje za fizikalizam se, u tom kontekstu, razume kao metodološki postupak kojim se garantuje ograničenje ontoloških obaveza na domen onih stvari o kojima imamo empirijsko svedočanstvo. Opredeljenje za fizikalizam svoju potporu ima i u

doktrini naturalizma, kojom se tvrdi da istinu moramo tražiti u granicama nauke. Kandidatkinja smatra da naturalizam moramo usvojiti zbog toga što se on javlja kao posledica Kvajnovog zahteva da pitanja ontologije ne budu zasnovana na prvoj filozofiji. U tom smislu, ona fizikalizam tumači kao preciznije određenje naturalizma. Kvajново holističko tumačenje saznanja, kao i njegova tvrdnja da je istina apsolutna, nalaze se u osnovi kandidatkinjine teze da se čitavo saznanje može razumeti kao globalna naturalistička teorija koja je nosilac svih ontoloških obaveza. Posledica toga je i kandidatkinjina tvrdnja da u slučajevima subdeterminacije možemo samo jednu teoriju prihvatiti kao istinitu.

Prikaz sadržaja po poglavljima

Prvo poglavlje - Uvod

U uvodnom poglavlju, kandidatkinja govori o motivaciji za ovo istraživanje i ukazuje na mnoštvo stanovišta koje je Kvajn zastupao tokom svog filozofskog stvaralaštva. Kandidatkinja pruža najavu teza koje će zastupati, kao i pregled rada po poglavljima.

Drugo poglavlje - Ontološke obaveze i njihovi nosioci

Poglavlje je sačinjeno iz dva potpoglavlja. U prvom potpoglavlju, razmatra se Kvajnova definicija postojanja kao vrednosti vezane promenljive, kao i razlozi zbog kojih Kvajn ne prihvata ontologiju zasnovanu na neoplatonizmu i mentalizmu. U drugom potpoglavlju, izloženo je Kvajново razumevanje apstraktnih entiteta, zajedno sa razlozima zbog kojih njegova ontologija, pored fizičkih objekata, obuhvata i skupove.

Treće poglavlje - Uloga semantike i naučne teorije u ontologiji

Poglavlje je sačinjeno iz tri potpoglavlja. U prvom potpoglavlju, Vučković izlaže Kvajново razumevanje naučnih teorija, kao i dva načina na koja Kvajn koristi pojam „jezika”. U drugom potpoglavlju, govori se o konstrukciji rečnika naučnih teorija i Kvajnovoj tezi o ontološkoj relativnosti. Na ovu tezu, nadovezuje se i Kvajnov pojam ontološke redukcije koji kandidatkinja

razmatra u trećem potpoglavlju i čije detaljnije objašnjenje pruža kroz objašnjenje funkcije preslikavanja. U trećem potpoglavlju, kandidatkinja nudi i razjašnjenje Kvajnovog kriterijuma identiteta.

Četvrto poglavlje - Fizikalizam kao metafizičko i instrumentalističko stanovište

Poglavlje je usmereno na Kvajnova ranija tumačenja fizikalizma i sačinjeno je iz dva potpoglavlja. U prvom potpoglavlju, Vučković govori o razlikama između Kvajnovog i Karnapovog fizikalizma, kao i razlozima zbog kojih Kvajново opredeljenje za fizikalistički pojmovni okvir treba protumačiti kao metodološku odluku. U drugom potpoglavlju, kandidatkinja nudi opširniju elaboraciju odnosa između fizike i filozofije i načina na koji se doktrine fizikalizma i pragmatizma odnose prema pojmu svedočanstva.

Peto poglavlje - Kvajnova poznija razmatranja o fizikalizmu i semantici

Poglavlje je sačinjeno iz dva potpoglavlja, u kojima se Vučković vraća na pitanje odnosa između fizike i semantike u Kvajnovoj filozofiji, ali iz perspektive njegovih kasnijih radova. U prvom potpoglavlju razmatraju se prednosti Kvajnove nove definicije fizičkih objekata, kao i razlozi zbog kojih Kvajn na ovom mestu dozvoljava upotrebu mentalističkih termina. U drugom potpoglavlju, kandidatkinja pruža bliže objašnjenje pojma apsolutne istine i razjašnjenje povezanosti između fizikalizma i naturalizma.

Šesto poglavlje - Teza o subdeterminaciji i njen značaj za ontološka pitanja

Poglavlje je podeljeno na dva potpoglavlja. U prvom potpoglavlju, Vučković razmatra Kvajnovu tezu o holizmu, njen odnos prema tezi o apsolutnoj istini, ali i različite oblike holizma koji se mogu pripisati Kvajnu. U drugom potpoglavlju, kandidatkinja govori o subdeterminaciji kao posledici holističkog tumačenja saznanja i razlici između empirijske i logičke ekvivalentnosti teorija. Pored toga, istaknuta su tri oblika teze o subdeterminaciji.

Sedmo poglavlje - Kvajnova dilema: Pitanje odabira naučne teorije

Poglavlje je podeljeno u tri potpoglavlja. U prvom potpoglavlju, Vučković ističe protivrečnost u dvema Kvajnovim tvrdnjama o istinosnom statusu teorija koje podležu subdeterminaciji. Drugo potpoglavlje je podeljeno na dve manje celine i usmereno je na razjašnjenje sektaškog odgovora, kojim se tvrdi da je samo jedna teorija istinita. U ovom potpoglavlju, prvo je razmotrena Gibsonova kritika Kvajnove protivrečnosti, a zatim i Kvajnov odgovor u kojim se slaže sa Gibsonom. U trećem potpoglavlju, kandidatkinja nudi objašnjenje ekumenskog odgovora, prema kojem se obe teorije mogu smatrati istinitim. Baš kao i prethodno, i ovo potpoglavlje je podeljeno u dve celine, od kojih je u prvoj izložena Đenovina verzija ekumenizma, a u drugoj Dejvidsonova i razlozi zbog kojih se Kvajn u datom trenutku složio sa Dejvidsonom.

Osmo poglavlje - Odnos između naturalizma i empirizma u Kvajnovoj filozofiji

Poglavlje je sačinjeno iz dva potpoglavlja. U prvom potpoglavlju, Vučković daje analizu Kvajnovog poslednjeg opredeljenja za sektaški odgovor, kao i novo objašnjenje subdeterminacije, sada shvaćene kao daleko jednostavnije dileme između dva načina govora o jednoj istini i jednoj ontologiji. Na ovom mestu, razmatra se i teza o naturalizmu kao ontološki primarnoj doktrini, zajedno sa razlozima zbog kojih globalna teorija može biti samo jedna. U drugom potpoglavlju, kandidatkinja pruža bliže određenja odnosa između naturalizma i empirizma i argumente u prilog epistemološke primarnosti empirizma naspram ontološke primarnosti naturalizma

Deveto poglavlje - Zaključak

U zaključnim razmatranjima, Vučković podseća na blisku povezanost različitih aspekata Kvajnove filozofije, pri čemu prividne protivrečnosti u njegovim stavovima tumači kao prelazne faze u podešavanju jedinstvenog sistema. Pored toga, kandidatkinja pruža rekapitulaciju polaznih hipoteza i glavnih zaključaka istraživanja.

Ostvareni rezultati i naučni doprinos disertacije

Sledeći istorijski i interpretativno-kritički metod, Vučković je uspešno prikazala razvojni tok Kvajnovog shvatanja ontoloških obaveza, kao i promene u njegovom definisanju i tumačenju fundamentalnih filozofskih pojmova istine, teorije, jezika i svedočanstva. Metod pojmovne analize omogućio je kandidatkinji da zapazi da se Kvajnu mogu pripisati dve različite interpretacije pojmova „jezika” i „naučne teorije”, što predstavlja prvi značajan doprinos ove disertacije. Drugi doprinos se ogleda u testiranju osnovnih postulata naturalizma i empirizma u kontekstu misaonog eksperimenta teze o subdeterminaciji. Uporedivši ova dva stanovišta, kandidatkinja je uspešno izložila argumente u prilog tezi o ontološkoj primarnosti naturalizma i epistemološkoj primarnosti empirizma.

Zaključak

Na osnovu uvida u doktorsku disertaciju kandidatkinje Aleksandre Vučković pod nazivom *Kvajn o ontološkim obavezama i subdeterminaciji*, došli smo do zaključka da ona ispunjava sve formalne uslove koji su potrebni za njenu usmenu odbranu. Rad je konzistentan, argumentacija i zaključci su jasno izneti. Kandidatkinja nudi više originalnih doprinosa u tumačenju Kvajnove ontologije i teze o subdeterminaciji, čime disertacija zadovoljava i sadržinski uslov i predstavlja originalni naučni rad. Imajući u vidu sve navedeno, predlažemo Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da kandidatkinji Aleksandri Vučković odobri usmenu odbranu.

U Beogradu, _____

Članovi Komisije:

doc. dr Andrej Jandrić, docent

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

doc. dr Jovana Kostić, docent
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

prof. dr Biljana Radovanović, vanredni profesor
Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet